

EL VERÍ DE LA TRAMOIA. SOBRE TEATRE ESCOLAR I ELS VALORS FORMATIUS AL BAIX VINALOPÓ

Jorge BENÍTEZ MARTÍNEZ
IES «La Encantà»(Rojals)

> Acaba d'alçar-se el teló... ah, quin moment més sublim, aquesta espera... quina ansietat tan gran pot concentrar-se en aquests pocs segons que precedeixen el primer parlament...
>
> **Rodolf Sirera**

La nostra investigació parteix de la il·lusió d'arreplegar, sistematitzar i fer una valoració de la trajectòria vital d'una institució que ve fent una tasca de David davant Goliat. Al principi del nostre recorregut i abans de la recollida de dades en dues regions diferents, les institucions a què ens dirigíem ens demanaven claredat en els plantejaments, una mica per desconfiança i recel i un altre poc per orientar adequadament la seua ajuda. Van ser temps de tribulació. Una vegada assentats aquells principis i després d'haver estudiat en profunditat el Teatre de la Pèrgola de Florència i la Sala Alhambra de Granada, en traslladar la nostra llar a terres llevantines, els passos ens van portar directament fins a la Tramoia; en aquest cas tenim l'honor de fer-la protagonista de totes aquestes pàgines, des de la primera fins a l'última.

Volem deixar assentat des del principi que aquesta Sala presenta una de les propostes més sòlides quant a formació d'espectadors de tot el país, concentra milers d'escolars a les seues portes amb cada curs. Es tracta d'un teatre consolidat que ha viscut amb profunditat una reflexió sobre el seu propi quefer i que ha comptat en la seua plantilla amb docents, pares i mares, monitors, gent interessada pel teatre i pels escolars que hi troben el seu lloc dins el teixit associatiu de la ciutat. Davant els canvis de la seua llarga història, tractarem de viure amb els seus protagonistes les seues metamorfosis.

Igualment fem una aproximació diagnòstica a la situació del teatre en dos llocs neuràlgics de la comarca, Santa Pola i Guardamar del Segura, on trobem els elements mínims indispensables per a analitzar aquest fet escènic des de la perspectiva formativa que ens interessa. D'aqueixa manera tenim una visió més àmplia i de contrast de com es mouen els aspectes culturals en una ciutat i al seu torn en dues poblacions intermèdies. Finalment ens acostem al Grup NSM, que ha viscut en l'última dècada una estreta relació amb l'ATE, l'Associació de Teatre Escolar.

METODOLOGIA D'ESTUDI

Una interpretació comprensiva ens obliga a desenvolupar un enfocament metodològic que permeta avançar més enllà del quantitatiu i, per això, apostem en la present investigació per un *enfocament qualitatiu*, que ens acoste directament als protagonistes de l'acció per a entendre les seues pautes d'actuació des de la seua perspectiva. La seua traducció metodològica va ser l'elecció *de l'estudi de casos o casework*.

L'objectiu fonamental d'aquesta línia de treball dins el paradigma constructivista és «arribar a entendre la particularitat del cas» (STAKE: 1998, 12). La seua elecció resulta apropiada per a la comprensió dels diferents aspectes d'una realitat dinàmica estudiada en un moment concret, quan s'arrepleguen les dades empíriques; la seua proximitat amb les nostres condicions d'investigació ens va portar a elegir aquest enfocament.

A continuació ens centrem en els elements que formen part d'una institució cultural, els seus agents, tant directes (direcció, coordinació dels programes i serveis, treballadors i receptors) com indirectes (organitzacions polítiques col·laboradores o rectores, mitjans de difusió de la seua imatge, crítics i especialistes). Amb això queda el terreny preparat per a la descripció de les seues programacions, en general, i de les activitats triades en particular. Finalment, intentem fer un espai als elements de control i avaluació.

Cal aclarir que el present treball coopera però no es complica, amb la qual cosa no pot considerar-se la seua participació tal com estipula la perspectiva sociocrítica pura, tant per les condicions com pel plantejament de l'arreplegada de les dades. En definitiva, ens situa en un grau intermedi de participació i reciprocitat traduït en les aportacions que es van donar entre les institucions i la mateixa investigació; hi ha autonomia sense pretendre en cap cas la neutralitat, ja que el nostre paradigma i el seu enfocament metodològic són ja posicionaments en si mateixos.

L'estudi de camp i l'enfocament qualitatiu van ser els elements de selecció d'aquestes estratègies, que van actuar de filtres de selecció. Les estratègies que vam triar van incloure aspectes que conjugaven ambdues

característiques, partint de la tipologia recollida per Ander-Egg (1990, 123 i 137). Les fonts informadores definitivament triades van ser:

Fonts primàries

- Contactes informals
- Entrevistes pilot de contacte inicial amb les institucions (dues)
- Entrevistes semiestructurades, fins a un total de dotze[1]
- Quadern de camp amb anotacions de les activitats en el desenvolupament natural.

Fonts documentals secundàries

- Documents elaborats per la institució.
- Relacionades amb la difusió de les activitats: dossiers de premsa, cartells, fullets, etc.

Parlarem breument de l'entrevista per tractar-se de la font principal, alhora que la més oberta. Cal diferenciar una primera fase en què s'etascaa una de tipus *pilot* –que els positivistes consideren encertadament preexperimental. Ens va facilitar el contacte amb la institució objecte, tant per a dissenyar la posterior entrevista definitiva com per a etascaar el llistat informador clau.

A partir de les variables anteriors s'arriba a les *entrevistes de tipus semiestructurat o focalitzat.* Cal assenyalar que la seua estructuració va comptar amb la recomanació de la professora Boveda, que considerava la necessitat d'especificar i delimitar només la informació classificable en categories repetibles mitjançant apartats tan tancats com fóra possible (Boveda: 1999, *passim*). Els diàlegs tenen lloc en l'idioma natural de cada entrevistat (valencià o castellà), per a facilitar la fluïdesa en l'expressió de les idees i l'aprofundiment en les qüestions.

L'última de les tècniques que es desenvolupen consisteix en l'observació *natural* dels programes per a la seua posterior descripció. Comptant amb el suport del material didàctic que generen les activitats –si el tenen– i el seu projecte original de posada en marxa, ens introduïm en el context natural en què transcorre l'activitat.

Estructura i organització de la intervenció pública. Intervenció per al canvi i polítiques culturals

Per entendre l'anomenat segon nivell administratiu ens detindrem en l'estructura que es deriva al País Valencià de *l'Estatut d'Autonomia.* A partir dels consellers, trobem la figura de les secretaries autonòmiques (en substitució dels viceconsellers d'altres comunitats), de les quals depenen

[1] El gerent de l'Institut Municipal de Cultura d'Elx es va negar a contestar en ser enregistrat.

al seu torn les direccions generals, els serveis, seccions i negociats, amb què completaríem l'ordenació general de les estructures administratives. Precisament per a una fugida conscient de la rigidesa del dret administratiu, es fa ús de les previsions constitucionals i estatutàries. Aquesta secretaria autonòmica es considera l'òrgan superior de cadascun dels departaments sota la dependència directa dels seus màxims responsables –el conseller– i, els reglaments orgànics i funcionals del qual aprova directament el Consell[2].

Naixen amb els desenvolupaments estatutaris els organismes autònoms administratius, amb personalitat jurídica i patrimoni propis i amb una certa autonomia en la gestió. La seua diversitat en finalitats i formes és tal que l'única cosa que semblen tenir en comú és el fet de portar a terme les seues activitats d'acord amb fórmules i procediments en algun grau pròxims a la gestió empresarial privada, i amb els seus límits en la mesura de l'eficàcia –costos socials– i l'adhesió –continuïtat del personal i actuacions– (MARTÍN MATEO: 1999). Aquesta figura es carrega de gran interés en el nostre estudi, com s'anirà veient.

Quant a l'àrea de la cultura, aquest apetitós tros del pastís que ofereix l'ordenament competencial va ser arreplegat prompte per l'Estatut d'Autonomia, la coneguda com Llei 5/82, redactada quasi alhora que l'andalusa. L'article 31.4, sobre les competències de la Generalitat, recull en els apartats 5, 6 i 30 aquells aspectes que sense perjudici de la Constitució espanyola ni de les titularitats estatals assumeix competencialment. El ventall és certament ampli, i en destaquen els conservatoris de música –d'especial desenvolupament en la comunitat– i les belles arts.

No obstant això, reix amb brillantor pròpia en l'Estatut la creació del Consell de Cultura, a què es dedica tot l'article 25, alhora que el Tribunal Superior de Justícia de València i el Síndic de Greuges, amb la qual cosa guanya una especial rellevància. S'hi especifica que la seua composició es votarà per dos terços de les Corts i es deixa la seua concreció a l'Ordre 12/1985, de 30 d'octubre, en què se li dota d'un valor consultiu, assessor, de defensa i promoció de la cultura i llengua valencianes. Queda creat, per tant, un òrgan cultural de rang superior –com n'hi ha pocs a la resta de l'Estat– les proposicions del qual han de funcionar d'orientadores per al conjunt de les actuacions, una salvaguarda patrimonial.

En general, més enllà d'una organització que és còpia de les Corts Generals en les usuals Junta de Portaveus, comissions, conselleries etc., el problema se situa sobretot en la qüestió de l'organització territorial. Si bé les comunitats autònomes queden clarament definides com «províncies limítrofes amb característiques històriques, culturals i econòmiques comunes[3]», s'afavoreix la confusió competencial atés que es configuren

[2] Decret 15/2003, DOGV 4543, de 14 de juliol de 2003.

[3] Article 143.1 de la CE.

les diputacions com a administracions perifèriques, amb les conseqüents friccions i desatencions quan les dirigeixen signes polítics distints, o fins i tot per enfrontaments personalistes.

Aquestes competències de les diputacions acaben diluint-se davall la fórmula de «quan la seua naturalesa ho permeta» amb les lleis d'organització territorial, que es resol a favor d'un model de coordinació autonòmica per províncies però depenent de l'executiu autonòmic, mentre que la importància de l'acció de les diputacions se situa en els ajuntaments de menys de vint mil habitants.

La Llei reguladora de bases de règim local apareguda el 1985 i una vegada ben conformats els límits superiors, organitza, basant-se en l'article 141.1 de la Constitució, les *províncies* com «entitat local determinada per l'agrupació de municipis i la divisió territorial». Les seues competències lògicament han de ser la solidaritat i l'equilibri entre els seus municipis, assegurar la prestació íntegra de serveis i la coordinació amb els altres nivells administratius, la qual cosa, en la pràctica, dóna peu a la vaguetat.

En la mateixa llei el *municipi* es considera «l'entitat local bàsica de l'organització territorial de l'Estat» amb competències «en tots els assumptes que afecten el cercle dels seus interessos de conformitat amb els principis de descentralització i de màxima proximitat de la gestió administrativa als ciutadans». La seua estructura es reparteix entre el consistori i les corresponents regidories; ens trobem en un nivell administratiu d'estructura presidencialista, en què l'alcalde sol ser president de quasi tots els organismes, i que en la pràctica actua, és clar, per delegació.

Un organisme independent d'anàlisi, com és el Departament de Cultura austríac en el seu informe comparatiu sobre les estructures de política cultural en quaranta-dos països europeus parla d'aquesta situació: «a pesar dels esforços governamentals per a la coordinació de les intervencions, la política cultural espanyola està en realitat caracteritzada per una estructura federal, fins i tot sense haver sigut mai regulat per llei[4]».

Organismes públics culturals per nivells administratius

En tornar al nivell autonòmic, les comunitats de més tradició han constituït específicament una conselleria de cultura. No ho ha fet així la valenciana, encapçalada com bé sabem en l'actualitat pel Sr. González Pons, que reuneix, a més, les matèries educativa i d'esports, una concentració que parla per si sola.

El Títol v del corresponent decret ens presenta una estructura orgànica en tres secretaries autonòmiques, de la qual ens interessa la relativa a Cultura, sota la tutela de Consuelo Ciscar fins al canvi polític efectuat

[4] Kulturdokumentation, 1998: 169. Traducció de l'autor.

precisament quan s'escriuen aquestes línies (7 de maig), que passa a dirigir l'IVAM segons antigues pretensions. En qualsevol cas, la institució esmentada es reparteix en set direccions generals; citarem l'actual reestructuració de la de política lingüística sota el genèric de patrimoni cultural valencià.

Ens interessa més anomenar els articles 33 i 34 del Decret 115/2003 en què s'assenyala l'adscripció de les arts escèniques directament a la Secretaria Autonòmica de Cultura, si bé el desenvolupament específic el trobem en un altre decret posterior. En la Secció II, situa les arts escèniques «funcionalment» depenent de la Secretaria autonòmica i orgànicament com una àrea diferenciada per a la «promoció, difusió, protecció i foment», els quatre puntals de tota política cultural.

Davant l'existència de tota una diversitat d'ens i fruit de l'esforç per a la regulació i absorció d'organismes que ja existien o que es creen (Institut Valencià de les Arts Escèniques, Cine i Música, El Centre Dramàtic i el Consell), sorgeix a partir de l'any 1994 Teatres de la Generalitat[5]. Aquest organisme autònom —d'aquest model administratiu parlem unes línies abans— «desenvolupa i executa la política cultural de la Generalitat en les arts escèniques, especialment la dansa i el teatre» (el decret assenyalat), es fa càrrec de la gestió de fins a quatre teatres a València i un a Alacant. Igualment disposa d'una secció de documentació, un centre coreogràfic i un circuit.

Des del consens inicial del nou director de Teatres, Juan V. Martínez Luciano va declarar per a l'últim número de Saó que «l'ajustament passa per invertir els diners en les programacions dels teatres, la revisió de sales que necessiten millores i que estan en el circuit –una xarxa envejable en l'àmbit de l'Estat–, un lloc d'investigació i formació que serà la Fundació Art Escènic», com també «donar suport a autors valencians, estar al costat de noves iniciatives de les companyies» (SAÓ: 2004, 25). Quasi com a resposta paral·lela, per a Francisca López Sanchís aquest organisme autònom «disposa d'un punt d'informació, un suport simbòlic a les companyies i l'intent d'organitzar gires cada vegada més difícils... però, on queden les ajudes a la millora d'infraestructures, les jornades de formació, les aportacions a la realitat teatral valenciana, en definitiva on queda la qualitat?» (SAÓ: 2004, 17).

Per la seua banda, la Diputació d'Alacant, sota la batuta d'Arturo Ruiz Ramos i vuit anys amb el mateix signe polític, s'encarrega «d'assegurar la prestació dels serveis municipals en matèria de cultura al 100%»[6], un objectiu que es reparteixen les seccions d'assumptes generals, exposicions-museus i premis, i la de belles arts. D'entre els seus programes estrelles estan, tal com arreplega el seu programa institucional, el Museu Gravina de Belles Arts i el recentment premiat com al millor europeu, el Museu Arqueològic (MARQ), a més de les subvencions tant a activitats

[5] Reglament orgànic i funcional emanat del Decret 593/94, de 15 de març de 1994.

[6] Compromís signat pel regidor en la pàgina web de Diputació.

concretes de promoció cultural –entre aquestes el teatre, és clar– com a dotacions culturals.

Quant a línies pròpies d'actuació, està el programa «Cultura per a tots», on en aquesta temporada no predomina el teatre i des de fa algun temps porta avant «La Dipu i el teatre». Aquesta actuació pretén portar a municipis amb menys de vint mil habitants –encara que no sempre siga així, afirma el coordinador pedagògic de l'ATE, Luis Miguel González– diferents obres, entre aquestes per a joves espectadors. En principi no es coneix l'existència de criteris de qualitat per a la selecció de la seua programació. A Santa Pola i Guardamar no es recorda bé l'última vegada que va fer presència, potser «perquè ni tan sols se sol·licita la participació en el programa des de la corresponent Regidoria», ens assenyala Luis M. González, col·laborador habitual de l'ATE. Sí que és coneguda per la seua banda una actuació en aquest àmbit de CajaMurcia, que porta espectacles a municipis xicotets on té sucursals, encara que la qualitat de les seues propostes és variable.

Passem finalment a la política local en una ciutat com Elx, que s'ha gestat des de la continuïtat dels governs socialistes, vista fins i tot com una illa. Per a l'equip de govern, la fita que marca la política local va ser l'el·laboració i la posterior aprovació del Pla Estratègic de la ciutat d'Elx, el conegut com FuturElx, l'objectiu genèric del qual es considera: «Aconseguir que Elx siga una ciutat més habitable, educadora i culta, cohesionada a escala social i solidària, per afavorir la prosperitat i l'increment del benestar i de la qualitat de vida dels il·licitans» (Ajuntament d'Elx: 2000).

«Crec que en un curt espai de temps es veurà una estirada molt gran en les infraestructures culturals de la ciutat» indica el regidor de Cultura de l'Ajuntament, amb l'obertura de diversos museus (de la ciutat, paleontològic), com també del centre de producció cultural de l'escorxador, amb una sala de format mitjà per a representacions, locals d'assaig i d'exposició. El Gran Teatre se segueix considerant el vaixell almirall en el seu ús com a sala polivalent i en aqueix context, la Sala la Tramoia compliria una funció especialitzada d'atenció a un sector de població, en companyia de les representacions a l'aire lliure de la Rotonda i de xicotetes sales d'alguns grup com la sala del grup La Carreta.

Quant a la concurrència, podem dir que la Rotonda del Parc Municipal presenta cada any una programació més completa, i en aquest segon quadrimestre, des del gener fins al maig, hi ha un total de quinze funcions repartides entre tots els diumenges amb la parada de la Setmana Santa corresponents a quinze companyies i que només en algun cas coincideix amb els que acudeixen també a la Tramoia. En tractar-se d'una actuació a l'aire lliure, les condicions tant de representació com d'assistència de públic presenten un caràcter complementari al del nostre objecte d'estudi.

Els centres socioculturals, fins a un total d'onze en tot el terme municipal amb les seues partides, dins de la línia de «descentralització i acostament al ciutadà» del continuista equip de govern local completarien el panorama d'exhibició cultural. Menció a banda mereixen els festivals, d'entre els quals destaca en importància el Medieval (el de més àmplia participació institucional i arreplegat en la mateixa pàgina web de Teatres de la Generalitat), Dansa a Elx, el de l'Oralitat, de menor repercussió, el Dama d'Elx de teatre *amateur* i el Festival de Teatre Jove de centres de secundària, a més del Festival de Teatre Escolar de La Tramoia.

Els enquadraments històrics es recuperen per a algunes actuacions, festivals, i commemoracions, com la que s'està celebrant al mes de maig d'enguany pel tercer aniversari de la concessió dels dos patrimonis de la humanitat a la ciutat; aquesta estratègia arreplegada en el citat Pla estratègic pretén projectar Elx com a ciutat cultural, dins d'un sector –el turístic– encara molt per davall de les seues possibilitats. Per la seua banda, la jove Universitat Miguel Hernández a penes està acabant les seues infraestructures bàsiques i només molt lleugerament comença a donar mostres d'activitat cultural en general, pràcticament gens escènica.

Els municipis inicien, per la seua banda, el disseny de polítiques pròpies a partir de la Llei de Bases, i destaca com a modèlic el Pla estratègic de la ciutat de Barcelona, que arrossega de vegades un excés de localisme tipicista:

> mentre que el concepte del que constitueix la cultura és àmpliament compatible en els àmbits nacional i autonòmic, bàsicament referit a les arts, les autoritats locals estenen el significat [fonamentalment] a festivals populars, folklore, etc. (KULTURDOKUMENTATION: 1998, 173).

LA TRAMOIA D'ELX

L'Associació de Teatre Escolar, ATE, pren aquest nom «per ser una agrupació de caràcter artisticocultural que es proposa fomentar l'afició a l'art dramàtic servint de mitjà difusor de les tasques dels que se senten atrets per l'exercici de les diverses arts components del teatre» (*Estatuts de l'ATE*, art. 1). De l'embrió d'uns cursos de teatre per a professors, l'organització d'un festival de teatre escolar i la inclusió de monitors provinents de les AMPA o del camp teatral dels tallers de dramatització que funcionen en la majoria de centres escolars il·licitans sorgeix l'ATE. Vegem ara la seua **trajectòria.**

- Transició. Creació de La Caràtula i de l'Associació d'Espectadors la Magrana per a demanar el permís de la censura i poder portar espectacles a Elx. La Quadra de Sevilla amb *Quejíos* és el primer espectacle i en *El adefesio* d'Alberti es veuen les primeres banderes republicanes en el Gran Teatre, la qual cosa acaba en persecució policíaca.

- 1980-81. Després de representar *Jordi i el* drac, els escolars mostren interés pel teatre en valencià. La Caràtula organitza una sèrie de cursos per a professors de l'EGB que desemboca en el I Festival de Teatre Escolar que es va realitzar en la seu de La Caràtula amb sis col·legis, entre els quals hi havia l'Onésimo Redondo, l'Acadèmia Lluís Vives, L'Alcúdia, Casablanca, Sant Ferran i la partida de la Baia.
- 1982. L'Associació de Teatre Escolar d'Elx pren el seu nom oficial arran de la seua constitució com a tal en el registre d'associacions. En aqueix moment els moviments de renovació pedagògica i les plataformes socials estan molt vives en la capital del Vinalopó. II Festival de Teatre Escolar amb 11 centres educatius.
- 1983. Escola d'Estiu a Elx, en què La Caràtula realitza cursos amb bastant èxit per a docents. Experiència d'integració de la dramatúrgia en el currículum dins de les «Estructures comunes de les llengües» aprovada per l'inspector corresponent, però que no va continuar; Juan Alberti era director del col·legi on es va desenvolupar.
- 1989 a 1995. S'hi comparteix recinte en forma de lloguer puntualment amb el Gran Teatre, que aleshores era de titularitat privada, per al festival i alguns actes puntuals. L'ATE no té estabilitat en els seus pressuposts i alguns membres posen diners de la seua butxaca en moments puntuals.
- 1990. VIII Festival de Teatre Escolar i trobada de tallers a què acudeixen més de 500 escolars i festa del teatre al carrer en el mes d'octubre al parc municipal. Dolors Pérez entra a dirigir el Grup de Teatre Renovació a Guardamar.
- 1994. Constitució del grup NSM a partir d'un curs d'inserció sociotascaal en el centre Les Ximeneres d'Elx coordinat per Marcial Góngora.
- 1996. Trobada de Teatre Escolar del Mediterrani entre Elx i Santa Pola, pensat com un intercanvi entre cultures a través del teatre a què a més acudeixen grups d'escolars de Catalunya, El Marroc, Geòrgia i Moscou. Al maig naix la Tramoia, «un espai cultural respectuós amb la infància i la joventut» (*Memòria 1996-2003).*
- 1998-2000. Distints sectors de la societat elxana etascaen el Pla FuturElx, que el govern socialista assumeix.
- Considerada un «important laboratori permanent d'investigació» es tria per a portar a terme el Projecte Andersen de la companyia Achiperre en col·ltascaació amb Ana Pelegrín destinat a 1200 escolars d'entre 3 i 5 anys. *L'escarabat malparlat*, primer número d'una sèrie de publicacions sobre teatre infantil de La Tramoia que no va tenir continuïtat.

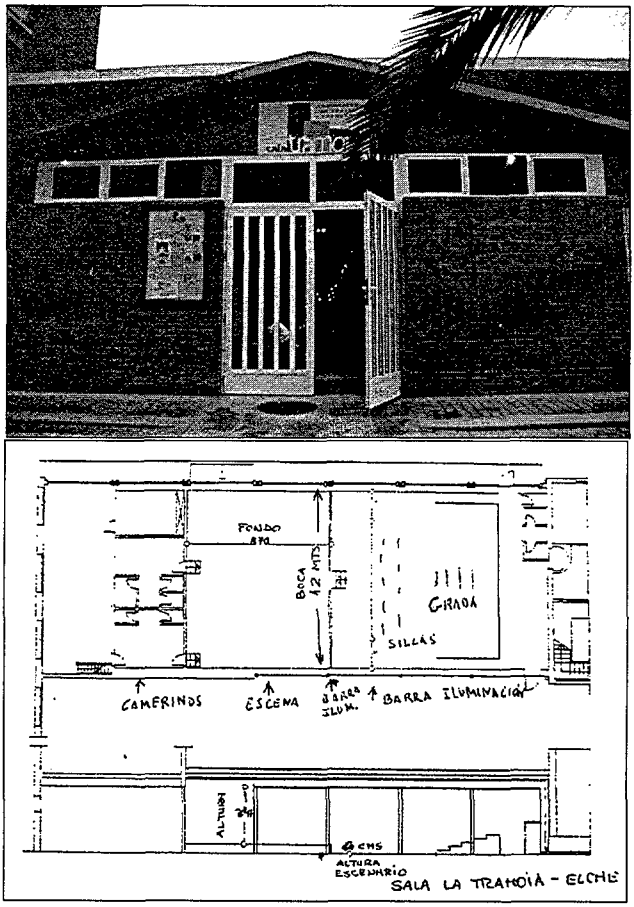
- 2000. El *Butlletí Oficial de la Província* arreplega la suspensió per part de l'alcalde de la licitació d'obres que pretenia alçar una nova sala per a l'ATE en un solar al costat del restaurant «Dàtils»; amb això conclou l'itinerari viscut des de la creació. El Festival de Teatre Medieval d'Elx utilitza les instal·lacions de La Tramoia per a diverses representacions, la qual cosa es repetirà en anys successius.
- Espai Obert, el programa de Joventut i Cultura de l'Ajuntament d'Elx està present per primera vegada en la Sala. XXIV edició del Festival de Teatre Escolar a què acudeixen 19 centres de primària i secundària amb 33 grups i té lloc del 6 al 27 de maig.

L'associació pretén, des dels seus estatuts fins a les intencions expressades pels seus responsables, convertir-se en lloc de trobada i de debat per als professionals de les arts escèniques i per al món de l'escola. Es busca unir dues línies que han vingut a coincidir respecte a la pretensió inicial: oferir una programació actualitzada en el sentit que «tracta temes de la vida real» (ens diu el president de l'associació) i, d'altra banda, oferir als tècnics i al públic infantil i juvenil les propostes que sorgeixen en aquest àmbit a l'Estat espanyol sota un criteri de qualitat.

Si ens n'anem a la *Memòria d'activitats* 1996-2003 publicada per la mateixa associació i que presenta amb bastant detall les activitats de la sala, trobarem que passen per les seues taules 56 companyies, 397 representacions, 88 espectacles i més de 80.000 espectadors. Ens interessa desglossar encara més la trajectòria, que ha passat de 8 grups en el curs 1996-97, fins a un màxim de 15 en 1998-99, que no s'ha tornat a superar, comptant amb una mitjana d'onze en els quatre últims períodes. Quant a nombre de funcions, es passa de les 29 inicials, novament a un màxim de 76 en 1998-99 i a una mitjana de 52 en els quatre exercicis últims.

Per companyies, veiem una tendència a repetir grups com Paradís de Vitòria (12 obres amb 53 funcions), Achiperre de Zamora (semblant), NSM d'Elx o la Pera Llimonera de Barcelona (7 i 6 obres respectivament), seguits de Laví e Bel de Granada, Teatre dels Núvols, Markeliñe o La Machina. Hi ha per tant una certa concentració en grups la presència de la qual pressuposa una sort de «continuïtat en la qualitat».

Fins a sis grups estrangers ens presenta l'ATE, la qual cosa ens parla de la seua voluntat de realitzar un esforç per a obrir-se a l'exterior i presentar al públic il·licità altres tendències, com també almenys set grups diferents que usen la llengua pròpia de l'àmbit lingüístic català («sempre que el presenten en el seu repertori se'ls sol·licita, perquè almenys n'hi haja una per quadrimestre», assenyalen el coordinador pedagògic i el president de l'ATE). Els títols són igualment variats, prenent com a referents contes, mites, clàssics de la literatura, etc. però amb predomini de creacions pròpies de les companyies i, per tant, actuals.

Sala La Tramoia a Elx.

Amb el persistent voluntarisme d'un grup reduït però constant de persones relacionades amb la pedagogia dramàtica, es porta avant el manteniment del dia a dia de la Tramoia, mentre que continuen les sessions conegudes com el Seminari, el Festival anual de teatre i els cursos de formació. En constant canvi, l'associació s'ha mogut entorn de tres objectius, «manteniment d'espectacles específics per a les diverses edats», la qual cosa nosaltres anomenarem programació de cartellera; la recerca i selecció de companyies professionals que oferesquen espectacles brillants i motivadors, l'excel·lència teatral; finalment la conjunció de «varietat i diversitat de concepcions teatrals... que seguesquen provocant la sorpresa del jove espectador». Ha quedat així clar que el protagonista absolut és, per tant, l'escolar, més enllà, fins i tot, del mateix docent, monitor o pare-mare implicat.

Què fa funcional un teatre? Els puntals

Ens dirigim a una sèrie de personatges claus, protagonistes en la tasca de portar avant aquest centre cultural, en el cas dels agents interns, o bé de configurar un entorn més o menys favorable al seu èxit com a institució, en el cas dels agents externs. En presentar els seus rols i funcions en el marc del teatre per a joves espectadors de la comarca del Baix Vinalopó, fem una radiografia de la institució.

Agents externs

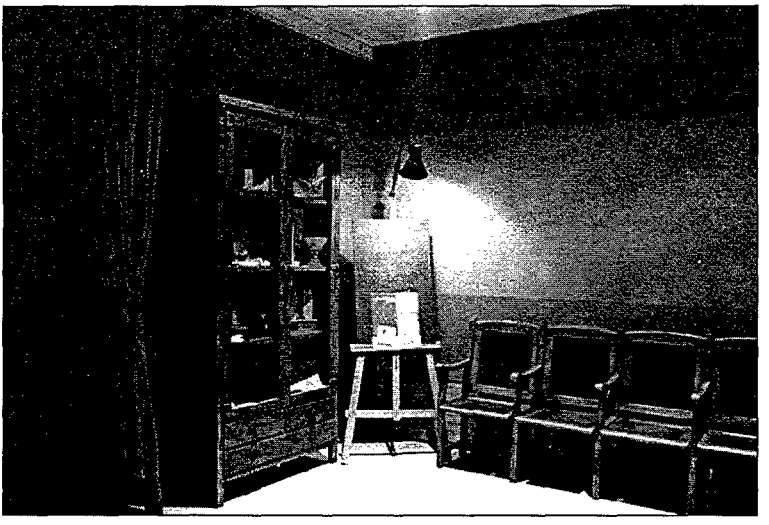
Universitat d'Alacant, hem triat Juan Luis Mira, autor i recent finalista del Premi Nacional que «Raval m'ha llevat de les mans». Dirigeix la companyia professional Jácara fa 25 anys i el grup KAO amb alumnes de l'institut de secundària Jaume II d'Alacant, on és catedràtic de Literatura; coordina l'aula de teatre de la universitat, on realitza aquesta funció des de fa vint anys. El seu currículum és aixafant. La institució universitària porta avant tres projectes, teatre contemporani, teatre clàssic i teatre en valencià, a més d'una aula de teatre infantil que dirigeix Pepa Frau. Des d'aquesta Aula presenta una mostra estable d'arts escèniques en el Paranimf que està sent prou reconeguda a escala nacional. A propòsit de joves espectadors s'està precisament preparant un Congrés per al mes de juliol perquè «el repte és treballar amb la gent jove, ja que el teatre espanyol s'està adotzenant: l'ESO va matar l'estrella del teatre». Per a ell la vinculació que s'havia creat amb el públic jovençà des d'institucions com l'ATE es perden entre els 14 i 18 anys.

Regidoria de Cultura de l'Ajuntament d'Elx. José Manuel Sánchez és el representant polític encarregat d'impulsar les polítiques culturals a Elx i responsable en la seua àrea del govern municipal. Estableix les prioritats culturals per a portar-les avant i compta per a això amb l'Institut Municipal de Cultura, un organisme autònom del qual és vicepresident i actua generalment per delegació de l'alcalde, que el presideix. Presenta una curta trajectòria en el camp de la cultura, encara que porta temps en el partit, del qual actualment és secretari, i ha ocupat abans la Regidoria de Joventut, de la qual ha adquirit una visió associativa de la participació ciutadana; pareix bon coneixedor de l'entramat de l'ajuntament i és prou «polític» en les seues respostes. Des d'aquest càrrec, que és l'únic dins de l'estructura orgànica d'una Regidoria de Cultura materialitzada físicament en el propi Institut Municipal, ens indicava que «l'ATE és una associació d'associacions el model de gestió de la qual va ser elegit fa molts anys i que ha donat molt bons resultats».

Direcció de programació de l'Institut de Cultura. Vicente Pérez és l'encarregat de «fer randes de boixets perquè al llarg de l'any entren totes les disciplines escèniques», respectant una mínima presència

d'obres en valencià, tenint en compte l'origen local-regional-estatal de les propostes i la varietat de música, dansa i teatre, és clar, tot amb el pressupost de què es disposa. Des de la seua situació de programador del més important centre cultural local, crea uns cànons de referència i, a més, recolza una sèrie de línies d'acord amb el que li marquen més o menys genèricament des de la classe política, encara que es tracte d'un lloc a mig camí dels llocs tècnics. Considera que el treball que es fa des de la Tramoia «no interfereix en res amb el del Gran Teatre: el format xicotet o mitjà dels seus espectacles en la nostra sala quedaria desproporcionat».

Membre actiu de l'ATE i sindicalista. Teresa Ortigosa és una avesada receptora de les iniciatives escèniques per a joves espectadors d'Elx, a les quals s'ha dirigit des del seu col·legi de la Marina i com a participant de l'ATE, a la qual ha seguit en el seu periple de locals i fins i tot ha ajudat a arreglar l'actual, que «estava fet un bunyol quan vam arribar». D'altra banda actua com a personal alliberat per al sindicat *STEPV*, el primer en implantació a la comarca en educació, i visitant la major part de centres educatius. Encara que siga una sindicalista atípica de somriure dolç, amb mirada segura entra amb profunditat en les qüestions i afirma sense embuts sobre la situació dels voluntaris de la Sala, «ens hem acostumat al servei que realitzen per amor a l'art, i no se'ls normalitza; caldria reconéixer-la: una comissió de serveis per al president i col·laboradors amb contracte, sou en la mitjana i els drets de qualsevol treballador».

Actriu de Paradís Teatre, Àngela García Sard, membre d'aquest grup de teatre de barri de Vitòria des dels seus orígens fa més de 15 anys. Volia les mateixes possibilitats que els xiquets del centre de la ciutat i lla-

vors va sorgir el grup, que en l'actualitat és un dels més importants de tot l'Estat en el seu àmbit. Dirigeix una sala i fa una tasca semblant a l'ATE en la seua ciutat, encara que «crec que nosaltres estem més recolzats per les institucions». La filosofia del seu grup considera que un xiquet no té tantes possibilitats d'elegir, per tant «cal oferir-li alguna cosa bona, de qualitat» i conclou, «en La Tramoia estan en aquest camí».

Redacció de Cultura d'una institució de difusió de l'entorn, concretament el periòdic més venut en tota la província «després dels esportius, és clar». El diari *Información* compta amb la major part dels lectors d'una ciutat sobre la qual opina diàriament. Malgrat comptar amb un redactor en cap a Elx —cosa que implica un nombre més gran de redactors propis, fotògrafs, etc. — «com passa en tots els periòdics hi ha un tema de centralisme». El seu paper de receptor continu d'inquietuds dels ciutadans, el treball a peu de carrer i les demandes de projecció per part dels agents socials i culturals il·licitans i, alhora, la seua tasca difusora d'una forma d'entendre la ciutat, oferir informació i crear opinió en els assumptes quotidians situen el redactor en un lloc d'especial rellevància. «No sé el que demana el públic, però sí el que li oferim. A partir d'ací podem parlar».

Agents interns

Direcció del Teatre. Juan Alberti. La seua vinculació emocional amb els membres de la Caràtula naix de l'experiència d'incloure el teatre dins del currículum escolar. A més de mestre i director, ha dirigit la sala Arniches. En la seua doble vessant de docent i coneixedor del món escènic dels joves espectadors, porta dirigint l'Associació de Teatre Escolar des que la va deixar Vicente Paredes. La seua filosofia i la de l'ATE es confonen d'alguna manera, han evolucionat junts, però declara contundent que «la prioritat de la Sala és el Festival i per a això es va construir»; actualment espera a jubilar-se per a dedicar-se plenament al dia a dia d'aquesta. Per a ell hi ha tres tipus de docents que porten els alumnes a la sala: «els que ho entenen com una activitat que trenca la monotonia i ja està; els pedagogicistes que volen fitxes i fan problemes de matemàtiques a partir del nombre de butaques; els que consideren el teatre com un valor en si mateix».

Equip tècnic (producció i difusió). En aquest cas no hi ha cap tipus d'organització dels treballadors a causa del caràcter familiar de la Sala. Ens hem dirigit a un responsable del manteniment per a conéixer millor el funcionament intern, a més d'encarregar-se per un rol «no assignat però que jo realitze» de l'atenció als membres de les companyies que passen per Elx, «perquè no ens interessa una mera relació comercial»; igualment rep els col·legis quan arriben o fa de director d'escena per a les demandes de cada espectacle; ajuda finalment el muntatge dels es-

pectacles i l'obertura de la sala. Amb això es converteix en una espècie d'intermediari entre les tasques tècniques, la direcció i les companyies; la seua tasca inclou la càrrega i descàrrega... «Quant a les dotacions, tindre genera voler tindre més». D'altra banda és l'iniciador i actual coordinador del grup NSM, una empresa sense ànim de lucre, que té clar que «cedeix a la Tramoia del seu propi material el que aquesta necessite, independentment que ens deixen després o no usar les seues instal·lacions».

Coordinador pedagògic i animador teatral a Santa Pola. Luis Miguel González es troba en la comissió de programació de la sala, però s'encarrega un poc de tot, com els seus companys; rep els centres escolars —normalment amb una presentació de l'obra, a més del manteniment, el muntatge d'espectacles i el tancament de la sala. Porta dedicat a això tota la vida, «és per al que jo valc, és l'àmbit que conec». Es va incorporar a la ATE com aquell grup de gent que «érem monitors de tallers de teatre», a la recerca d'una programació estable i àmplia per a un col·lectiu de més de 50 col·legis. Conta que es reunien allí a prop, en la Biblioteca Sant Josep; un dia van mirar el local veí i van proposar al regidor habilitar els vells garatges dels bombers. Considera que tenen «un plantejament professionalitzat sense ser-ho ni tenir grans suports». Quant a la comparació amb altres països, «estem retardats no tant en qualitats com en temàtiques».

Cofundador i antic president de l'ATE, Vicente Paredes està en la mateixa línia que Juan Alberti. El teatre constitueix la vida per a ell. És d'aquestes persones que el traspua pels quatre costats, pràcticament en només obrir la boca i, és clar, en la seua idea de l'educació; actualment imparteix un original curs-grup de treball sobre les possibilitats dramàtiques en qualsevol matèria de la secundària. Els vam traure d'una d'aquelles sessions perquè ens donara la seua perspectiva d'aquest món que va deixar perquè es va acabar aquella fase de la seua vida, en la qual va estar molts anys en cos i ànima. Per a ell la Tramoia «com que no té distància, és una caixeta que enganxa». Té una memòria increïble sobre els primers anys de la moguda teatral elxana, ens va contar algunes batalles –literalment– i ens va orientar sobre els informadors claus.

Participant en el Seminari i animadora teatral a Santa Pola, Maria Fernanda Tortosa. Mestra a la localitat costanera que ens conta amb perspectiva i passió encesa la seua participació i seguiment de les diferents propostes, que després ha vingut utilitzant tant per a la seua aplicació en l'aula, com per a les diferents activitats que porta a terme en la seua localitat de residència, on freqüenta un grup de teatre. «Defenc clarament el que porta la Tramoia, perquè l'Ajuntament de Santa Pola porta coses de cridar». Proclama que la solució de futur seria crear un circuit perquè poguera beneficiar-se'n tota la comarca.

Participant en el Seminari i directora del grup de teatre en valencià de Guardamar, Dolores Pérez. Està associada des de fa anys a una d'aquelles cíviques[7], La Gola. Des d'aquesta associació, a més de trobades, cartells informatius i xarrades, va considerar interessant fomentar l'activitat del grup de teatre; aquesta relació ha estat fructífera durant quasi quinze anys. Al principi els costava un poc, però ara, quan els ofereixen fer una versió en castellà, li diuen «que escau més en valencià». Declara «jo he de fer teatre perquè és la meua vida». La seua relació amb l'ATE ha estat d'amistat i de sintonia; hi va sempre que pot.

TRES SATÈL·LITS EN L'ÒRBITA DE L'ATE

1. GUARDAMAR, RENOVACIÓ TEATRAL AL BAIX SEGURA

Tindrem com a narradora la directora del grup de teatre Renovació, que participa des del 1990 en aquest grup, a més de treballar en el centre de secundària del poble, on, des del Departament de llengua castellana, fomenta l'activitat teatral entre els alumnes. És igualment membre de l'ATE des dels seus orígens i parlant amb ella es reconeix prompte la filosofia d'aquest grup. Inicialment lligada als moviments cívics de defensa de la llengua valenciana (en l'associació la Gola), que li van portar a buscar un espai lingüístic a través de la dramatització, confessa ara que no pot viure sense fer teatre. Aquests dos, no obstant això, són grups autònoms i independents, «només que jo estic en els dos». Com no podia ser d'una altra manera, és una participant activa en la vida cultural de Guardamar.

Lola Pérez ens introdueix en el tema dient que el grup de teatre existia des de fa bastant de temps, lligat a la recaptació de fons en benefici de la parròquia, on tenia les seues dependències fins que es van fer els edificis a l'escola de les monges i la resta d'espais es van tapiar o es van vendre. Es van desvincular de l'església i davant la singularitat del capellà anterior que no posava a penes normes, ha procurat donar-li una seriositat. Així, ara es reuneixen a l'institut, el director del qual forma part del grup, per falta d'altres espais que òbriguen a les hores tan complicades que ells poden assajar. A més d'aquest últim, Renovació el componen homes jubilats, els que ixen del treball i dones que també estan empleades o que han de fer sopars – «no s'hi jubilen mai, no».

Com a associació cultural, el grup de teatre Renovació té president, tresorer, secretari «amb companys que s'encarreguen d'això, però abans tot ho feia jo i de vegades el meu marit». En aquest sentit «tinc la consciència tranquil·la, perquè no hi ha cap tipus d'ànim de lucre». A pesar que formen part del grup, han constituït per dir-ho així una branca en castellà i una altra en valencià, cada una amb la seua directora particular. A partir de l'èxit obtingut amb la representació del *Miles gloriosus* d'una

[7] Associacions dedicades a la defensa de la llengua.

versió d'Alonso de Santos traduïda per ella com a treball de doctorat, «molts hi van entrar i tots volien fer teatre i ser-ne protagonistes. Jo volia que fóra de veritat una renovació i que hi entrara gent de 20 i 30 anys, dels quals n'hem incorporat un parell a l'obra actual».

De mitjans, en els inicis caminaven prou escassos. El vestuari que necessitaven per a l'obra de Plauto se'ls va prometre per un contacte que l'anterior alcalde tenia amb una empresa que assortia pel·lícules a Madrid, però tres dies abans de l'estrena no hi havia arribat encara. Quan ho va fer, les condicions eren pèssimes: taques de suor, oli... però com són «mestresses de casa, en dues nits es van fer els vestits», seguint el costum local de les festes de moros i cristians. Amb els diners de les següents representacions es van comprar teles per a fer-los bé. Ara, com l'associació té diners, «procurem que cobresca el que s'haja de pagar». L'ajuntament «enguany ens ha donat per primera vegada 1.500 euros per la projecció que significa per al poble i, nosaltres, amb això i amb el que guanyem, de vegades el que fem és pagar un autobús perquè vinguen a veure'ns, que seguidors en tenim molts. Fins i tot em paren pel carrer i em pregunten que quan els portaré a veure teatre».

Un altre cavall de batalla són els decorats, perquè «els agrada molt voluminós i no pots anar en contra d'ells», amb la qual cosa, per a desplaçar-los van necessitar una furgoneta. Ho va cobrir l'ajuntament però a Gandia van eixir contractes per a anar per altres pobles, «podríem dir que s'han professionalitzat». En ser permanents tenen sempre un parell d'obres en valencià i en castellà, més alguna altra de curta. A més participen en algun festival, com ACOTE d'Elx, per a gent major. «Ells el que volen és actuar», relata.

L'estrena es fa quan està preparada l'obra i en el poble no queda ni una localitat lliure en la Casa de la Cultura; han arribat a haver de fer dues representacions. Quan hi havia televisió local, s'hi passava. La temàtica ha de ser d'humor, «perquè a aquestes altures de la vida ja han viscut massa desgràcies i volen riure's». Potser per això l'obra dramàtica del grup en castellà no va tenir tanta acceptació, «encara que també es va representar a l'estiu per als turistes».

Pot dir-se, per tant, que el grup «ha servit per a culturitzar-los, ho viuen i ara no volen abaixar el nivell»; actualment estan preparant *Sanxo Pança a l'illa* publicada en *Retablo jovial* de Casona. Però no sols per la temàtica, també amb l'ajuda de La Gola s'ha cuidat l'ús de les paraules adequades (que, progressivament, ens comenta la directora, van incorporant a la seua parla quotidiana). «Si ara jo els propose que facen l'obra que ja se saben per a fer-la en versió castellana, em diuen que és millor fer-ne més en valencià»

A Guardamar, no hi ha cap altre grup de teatre. La seua companya, l'altra directora en castellà, feia abans teatre amb els xavals com a

mare, portava un taller i eixia fora a representar. Ara s'ha incorporat a Renovació. Els altres grups que puga haver-hi vénen de fora. A títol particular alguns mestres fan teatre amb els seus alumnes i a final de curs tenen una setmana de teatre escolar a la Casa de la Cultura, que la deixa l'ajuntament.

En aquest organisme vam trobar una programació mensual on es procura portar una obra teatral al mes, alternant valencià i castellà. La sala no sempre s'ompli i de vegades es posen en contacte amb els centres escolars per a organitzar alguna cosa pagant a mitges: «hi ha vegades que hem portat l'institut sencer». Altres vegades Lola ens explica que els porten al Romea de Múrcia, a Alacant o a la Tramoia, com a activitat organitzada des dels departaments de llengua.

En els centres de primària es fa usualment teatre, per això ix sempre l'optativa en secundària[8]; d'aqueixa manera va entrar Lola en l'ATE, «perquè necessitava formar-me per a impartir-la». Anava els dijous, feia cursos i tallers i es va amerar de la seua filosofia. No obstant això, no hi formen part com a centre perquè no pertanyen a Elx i l'Ajuntament «no s'ha mogut perquè havia de pagar i evidentment no ho va fer, encara que haurien de fer-ho. És una llàstima»; per això «no tenim prioritat davant l'alumnat il·licità».

Conclou afegint que «els governs havien de fer la tasca de l'ATE, donar mitjans des dels municipis a les associacions que funcionen i la tasca de les quals repercutesca de veritat en els pobles». Una vegada comprovada la trajectòria de qualitat de la Tramoia, s'hauria d'estendre la seua oferta a nivell comarcal «per a arribar a tots, estar més dies, o fer un circuit que facilitara la tasca que per a un institut comporta pagar un autobús per a desplaçar-se».

II. EL GRUP NSM I LA SINGULAR CONVIVÈNCIA AMB L'ATE

L'origen del grup sorgeix d'una sèrie de tallers de l'Ajuntament d'Elx per a un treball de reinserció social dirigit a joves amb problemes d'integració. Marcial Góngora, el nostre protagonista en aquesta història assumeix aqueixa tasca de teatre que, en principi, no tenia més pretensió que acabar en una producció. «Era un projecte global de música, pintura, etc. que s'ubicava a les Xemeneies en el curs 1993-94». Marcial portava en l'ATE diversos anys com a pare col·laborador quan el seu fill estava en un col·legi en què necessitaven monitors. Per tant ell ja estava en l'associació quan li van oferir, a títol personal, fer-se càrrec d'aqueix grup, les sigles del qual, que s'han mantingut fins a l'actualitat, amaguen una protesta: no som monstres. Aquell taller només va durar tres mesos amb la corresponent mostra final, però el grup havia entrat en calor i va decidir seguir avant.

[8] Optativa del currículum, sols s'ofereix quan hi ha un nombre suficients de sol·licituds.

«Vaig estar a punt de deixar-ho per la dificultat del treball amb joves i, a més, conflictius». Llavors va tenir la sort de trobar-se amb un projecte d'inserció social de presos que Mark Klein estava portant avant des de la Sorbona de París, que segons ell admet «em va aportar l'energia i el plantejament de treball que necessitava». El treball va continuar en paral·lel al del Seminari, fins que en una de les sessions va proposar «una experiència de treball conjunt, un trobar-se quotidià dels meus xavals amb els mestres que no era una altra cosa que aplicar el teatre des de la metodologia que aquests seguien».

Alguns membres de l'ATE encara recorden amb intensitat aquella experiència «entre nosaltres i els del grup de Marcial, una experiència curiosa, forta, d'aquelles que demostren que el teatre funciona perquè hi havia un vertader intercanvi», ens conta Maria Fernanda Tortosa, que recorda vivament que el més impactant va ser el xoc inicial. Dos col·lectius molt diferents que es relacionaven en distàncies curtes a través de la màgia del teatre.

Després ve el contacte del grup amb la Sala la Tramoia per la seua envergadura i el fet de tenir una activitat d'exhibició pròpia que cal portar avant i que l'ATE no és capaç d'assumir del tot. L'ajuntament no ho fa tampoc, de manera que NSM aporta aqueix treball: soldar, muntar bastides, tancar i obrir, la neteja. No és difícil imaginar en els seus inicis les condicions d'una infraestructura que fins llavors havia sigut una cotxera de bombers. La sindicalista ho recorda bé, «ens va costar molt agençar la sala, pintar-la, netejar-la, però es va fer entre tots i hi col·laboràvem amb molta il·lusió perquè sabíem el treball que havia costat aconseguir-la».

Així el grup va aportar el seu material perquè es poguera començar a funcionar. Va ser quan vaig veure la baralla: «altres grups van començar

a queixar-se que férem ús de la sala i a ells no se'ls permetera entrar allí a assajar, màximament quan la titularitat era de l'ajuntament». Llavors Juan Alberti parla amb Marcial, li planteja el tema i el grup decideix anar-se'n a un espai construït per ells mateixos al camp d'Elx i que els segueix servint avui dia de magatzem, taller i espai d'assaig.

No obstant això, la Tramoia continua necessitant la seua ajuda i part del seu material, els demanen favors. Conclou ràpid l'actual tècnic, «el grup ha de poder usar la sala d'acord amb allò que també continua aportant; encara no s'ha resolt del tot», el que ocorre és que Marcial està en ambdues parts, perquè al final de la roda, són sempre els mateixos. «Avui dia hi ha bona predisposició i cedim el que necessiten independentment que ens deixen usar-la o no».

El grup se segueix comportant com a tal, però amb seriositat i d'aquest compromís està a punt de sorgir una cooperativa sense ànim de lucre, els espectacles de la qual són majoritàriament per a joves espectadors i es compta entre els més programats de la Sala Tramoia, com vam veure en l'anàlisi de la seua programació.

III. UNA DÈBIL SALUT TEATRAL. EL CAS DE SANTA POLA

«El teatre per a joves espectadors, que jo sàpiga, arriba amb els primers ajuntaments democràtics», exposa Luis Miguel González, asturià afincat fa ja prou anys a Santa Pola i la participació del qual en l'ATE hem vingut denominant amb la figura de coordinador pedagògic. Ell ens contarà la seua visió del teatre en aquella localitat. Aquest poble costaner no compta amb una programació continuada més enllà de la que proporciona CajaMurcia, amb els espectacles gratuïts que ofereix a la Casa de la Cultura per tenir una sucursal al municipi i dins d'un programa tancat que en el seu moment no va interessar l'ATE, per no coincidir amb la seua línia de treball.

Per la seua banda, hi ha diversos col·legis on es practica aquesta art escènica, com en quasi tota la comarca sembla repetir-se, i que conclou a final de curs en un xicotet festival que ell entén que «es tracta d'un mer producte» en la majoria dels casos. Durant un temps, alguns membres de la Tramoia van impartir cursos per a professors amb l'aval del CEFIRE i de l'ajuntament, però fa com a mínim dos anys que no se n'ofereixen.

L'any 1996 va tenir lloc la trobada de teatre escolar del Mediterrani entre Elx i Santa Pola, pensat com un intercanvi entre cultures a través del teatre en què a més acudeixen grups d'escolars de Catalunya, el Marroc, Geòrgia i Moscou. «Els xiquets es quedaven amb diferents famílies d'ací, però va ser una experiència fallida perquè no es va continuar, i és que algunes persones no van entendre aquella trobada. Es van quedar en la part del folklore, en el purament formal d'organitzar molts actes».

A més, va significar un gran esforç econòmic i «un treball d'organització terrible en l'època en què encara no es tenia la Tramoia», recorda Maria Fernanda Tortosa. Aquesta docent porta l'animació d'un grup de teatre al poble que es reuneix al centre social a les esquenes de la fortalesa. Ella es queixa de la falta de suports i de la voluntarietat «d'una gent que segueix perquè realment li agrada». Actualment es troben preparant una sèrie de programes per a la televisió local i produeixen i dramatitzen els seus propis *sketches*. Parla de l'exclusió i falta d'interés de l'ajuntament per a entrar a institucions com l'ATE, des de la qual es podrien organitzar circuits. Sobre aquest tema Juan Alberti contesta amb la idea «d'ampliar a la comarca, és clar, perquè les partides ja vénen a Elx; Santa Pola i Guardamar eren sensibles, per les persones que estaven al capdavant de la cultura i de vegades se'ls ofereix alguna cosa de programació –quan hi ha diners de Diputació, i amb Crevillent el contacte és només a través dels mestres». De forma semblant ho recorda el coordinador pedagògic, perquè «se li va oferir al moment oportú a Santa Pola i Crevillent, però no es van interessar». Per a Maria Fernanda Tortosa, «fins i tot a Marcial i a Luismi ja no els interessa, no ho proposen més».

Pareix que aquella trobada de cultures va ser una inflexió perquè va fer que molta gent s'implicara, cosa oposada a allò que ha ocorregut amb l'ajuntament, «que es contenta amb el de CajaMurcia, que sol venir dues o tres vegades l'any», reprén l'assumpte Luis M. González. Preguntat pel programa *La Dipu i el teatre*, afirma no saber de la seua presència fa temps, «potser perquè ni tan sols el regidor es preocupe de demanar-ho», però «no és una qüestió de signe polític, perquè res ha variat amb l'alternança».

Coordina un grup d'aficionats, «un taller de diferents edats, de mestres i estudiants a iniciativa pròpia amb els quals treballe com a monitor fa anys. Em paguen ells, no l'ajuntament, i això em dóna molt de respecte». Es reuneixen en llocs públics, que busquen i gestionen ells mateixos, es reuneixen en eixir del treball, alguna cosa que «té molt de lliurament; jo prepare propostes de treball, que de vegades discutim molt i després les portem a sessions de treball». Apunta que «reavaluem d'acord amb el que anem fent, encara que jo intente adaptar-me portant-los als meus gustos». A Santa Pola, conclou, «a pesar de no tenir polítiques de joventut, alguna cosa molt desenvolupada a Astúries, compten amb una població infantil nombrosíssima, amb nou col·legis, crec, per a uns vint mil habitants; aqueix material humà que es desaprofita és la seua major riquesa, molt més que les seues platges».

Conclusions sobre el cas d'estudi

Les actuacions de formació amb una trajectòria consolidada, estable i d'una mínima repercussió social en el camp de les iniciatives culturals

de tal forma que siguen susceptibles d'una anàlisi seriosa i en profunditat s'enquadren en institucions públiques de caràcter associatiu amb una filosofia clara de treball que es manté en el temps.

Valors / Actuacions	Creativitat	Participació	Cohesió	Mitjanes
Estructura, organització	5	3	5	4,3
Estratègia de continuïtat	3	2	2	2,3
Recursos	4	2	4	3,3
Rendibilitat	5	5	5	5
Avaluació	3	3	4	3,3
Difusió	3	3	2	2,6
Mitjanes	3,8	3	3,6	3,5

El grau de canvi social per a aquest model de gestió tira en les mitjanes de sostenibilitat dels valors estudiats (creativitat, cohesió, participació) el resultat següent: una puntuació mitjana-alta de 3.5 sobre cinc, la qual cosa, al seu torn, ha de contestar-nos al grau de canvi social en la mesura de la seua combinació amb els factors contextuals. La proximitat de les puntuacions als valors intermedis-alts esdevé representant dels beneficis i defectes d'esta manera de fer cultura.

Encara que hi ha una certa conceptualització en l'elaboració i presentació dels programes, no sol mantenir-se al llarg de la resta de les fases. S'evidencia una falta de connexió en el grau de relació entre les estratègies generals de l'entitat a què pertanyen, la qual cosa comporta una certa precarietat a l'hora de difondre una imatge fidel a la realitat de l'entitat i dels seus programes, a pesar que aquests siguen reeixits.

Les administracions públiques estudiades (Generalitat, Diputació i ajuntaments) i els seus serveis culturals presenten una assistematicitat en l'arreplegada d'informació qualitativa i una falta de reflexió sobre la pertinència de les seues consideracions en la fase d'anàlisi de la realitat, que els situen a remolc de les iniciatives generals i fan discutible el lideratge de les seues accions.

Una vegada concretat el tipus de rol atapeïdor a què ens porta una oferta cultural de tipus educatiu i considerats els factors d'anàlisi del valor de la intervenció social en la matriu amb què responíem en l'apartat anterior, ha de considerar-se l'evolució en diacronia de les actuacions de la Sala la Tramoia com: beneficiosa i constructora. Beneficiosa en configurar-se en els seus contextos com una estació d'eixida als circuits de les arts escèniques d'amplitud estatal, ser creadores d'una demanda estable i respondre a les exigències de la població escolar que ja considera com habituals. Constructora perquè treballen en el sentit de la reconstrucció social d'un teixit cultural i en la formació d'uns actors comprensius per part de l'administració i crítics del costat dels administrats.

Els límits de la intervenció de les nostres dotacions culturals els marca, d'una banda, el creixement futur d'altres plans d'actuació possibles i enriquidors davant del volum de treball i els efectius amb què compten. En aquest sentit se sent com a urgent una reconversió estatutària que millore la situació contractual del seu personal.

Si els polítics, des de la Diputació com a tasca intrínseca del seu departament –i que d'alguna manera justifica la seua existència com a contrapés a la capital– fins a l'Ajuntament afigen com a estratègia la novetat d'una cultura pública com a servei descentralitzat que arribe a tothom, d'alguna manera la democratització només la pot garantir el públic, com ens demostra el cas il·licità. A pesar que els aspectes legals van molt per davant (LOGSE-LOCE, cossos jurídics constituents, intencionalitats polítiques), falta moltíssim en mitjans. L'escola sola no pot ser responsable d'educar. Entenem doncs la idea «d'educar en societat», lloc des del qual cobren molt més sentits institucions obertes com l'ATE.

S'utilitza una fórmula excepcional, poc usual als països d'Europa, que és la gestió d'una dotació pública per part d'una associació de molta gent que després fan teatre en els seus centres de treball. No deixa de ser alguna cosa puntual i igual que el seu model no sabem si acabarà per integrar alguna relació contractual a causa del creixent volum de treball permanent de la sala,es tracta, però, d'un model sense futur.

És cert que la pèrdua d'espectadors en els nivells de batxillerat, cicles i universitat s'aborda en tots els debats que s'estableixen sobre el tema; la part difícil consisteix a treballar coordinadament, alguna cosa del que és un altre exemple més la tasca de l'ATE o la mateixa universitat d'Alacant tenint en compte que es mouen en un àmbit geogràfic comú. No volem amb això dir que la responsabilitat siga d'aquelles institucions que, al cap i a la fi, s'estan preocupant i porten avant una important tasca, sinó que es treballa des d'actuacions compartimentades per segments de població i que des de les intervencions públiques no s'és capaç d'establir fluxos de coordinació vertical o horitzontal per a augmentar l'eficàcia.

Quant al públic en general, es defineix clarament una separació en el context del Baix Vinalopó entre un teatre de base d'enorme participació i l'assistència a espectacles culturals i ofertes d'oci en general, bastant poc desenvolupada; aquesta separació no deixa de ser peculiar i igualment d'identitat a la zona.

En aquesta intenció oberta de formació i intercanvi entre els agents participants, el professorat es presenta com a element intermediari entre l'artista i el xiquet, se li ofereixen eines des del teatre que pot usar de la manera que vulga i, al seu torn, se'l fa responsable en el sentit que

selecciona què i quan, és a dir, quina activitat complementària cal desenvolupar.

L'existència d'una altra mostra, el Festival de Teatre Jove d'ensenyament mitjà, tan pròxim, a més, en el calendari i en la lògica de resultats de final de curs, pot igualment convertir-se en competidor, en redundància o en suport i foment mutu amb el propi de l'ATE, però ja el fet de la seua realització és *per se* significativa.

Els esquemes de Santa Pola i Guardamar coincideixen en l'aspecte essencial: algun tipus de vincle amb l'ATE, de la qual prenen la seua filosofia per a desenvolupar tallers dramàtics a les escoles i que acaben el curs amb una xicoteta mostra (de tipus més aviat finalista o de producte). Una administració amb un suport major al Baix Segura i escàs a l'ex-municipi il·licità, que presenta espectacles puntuals; tampoc se sumen a la Tramoia organitzativament, amb la qual cosa deixa els seus centres escolars sense la possibilitat d'un circuit. Finalment, els grups de teatre semiprofessional dinamitzen culturalment el poble, de caràcter més popular i de major projecció a Guardamar i relacionats amb l'educació a Santa Pola. No influeix tant el signe polític dels gestors culturals com la voluntat i sensibilitat individuals.

Hi ha una mancança de llibres de funcions genèrics, organigrames ben configurats i diferenciació de competències, com també una clara tendència a botar-se tota l'organització en favor de la improvisació i l'enfrontament amb les dificultats diàries, uns fronts que es van resolent per l'ampli bagatge en aquest terreny. Quant això, esdevé més necessari el manteniment de l'equip que la gestiona, la qual cosa ho agilita tot molt, però planteja el perill de convertir-los en imprescindibles. A més a més podem confirmar una voluntat democratitzadora des d'una aposta per la formació, les propostes imaginatives, innovadores i de qualitat.

> [...]Però callem... els espectadors hem de romandre quiets en els seients... Respectem tos els ritus. Aquesta nit és una nit d'estrena, i la funció va a començar... ara mateix.
>
> ...Rodolf Sirera, El verí del teatre.

BIBLIOGRAFIA

AJUNTAMENT D'ELX, *Programació abril-maig* 2004, Elx.

ALHAMBRA TEATRO I LA GENERAL, *Abecedaria-artes escénicas* 3 (1998), 114s.

AMORÓS, A. i AMORÓS J., *L'escarabat malparlat*, La Tramoia, Elx, 1998.

ANDER-EGG, E., «Características y elementos constitutivos», *Investigación-acción participativa,* Ateneo, Mèxic, 1990.

ATE, *Estatutos*, Registre Provincial d'Associacions, Alacant, 1983.

— *Memoria de actividades 1996-2003*, Elx, 2003.

— «Programas de mano» octubre-diciembre 2003 y enero-mayo 2004, Elx.

— «Programas Festival de teatro escolar XXIII-2003» i «XXIV-2004», Elx.

— *El abuelo en el desván. Guía didáctica,* ATE, Elx, no consta la data.

BOVEDA, A., «Conferencia Máster de educación social», Universidad de Sevilla, 1999.

CAMPS, V., *Los valores de la educación*, Alauda, Madrid, 1993.

DDAA, «Teatre valencià: una nova etapa», *SAÓ,* 282 (2004), 15-25.

GENERALITAT VALENCIANA, *Diari Oficial,* València:

- *Estatut d'autonomia*, Llei 5/1982
- Llei per a la configuració orgànica de la Generalitat, 5/1983 de 30 de desembre.
- Reglament 12/1985 de 30 d'octubre, «ROF del Consell de cultura».
- Decret 593/1994 de 15 de març, «ROF de Teatres de la Generalitat».
- Decret 115/2003 de 14 de juliol de 2003, «competencias en cultura».

GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, P., «La gestión de programas socioculturales y socioeducativos desde las administraciones públicas», G. PÉREZ SERRANA, coord., *Administraciones públicas y movimientos sociales*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1999.

LÓPEZ GUERRA, L. editor, *Constitución española*, Tecnos, Madrid, 1997.

LUCINI, FG, «El diseño curricular y la educación en valores», *Cuadernos para la reforma*, 2 (1990), 1-4.

MARTÍN MATEO, R., *Manual de derecho administrativo*, Trivium, Madrid, 1999.

Martinell, A., «Reflexió sobre la gestió dels equipaments culturals: públics o privats», *Sabadell, la Cultura a Reflexió,* Ajuntament de Sabadell, Barcelona, 1994.

OLIVA, C., *El teatro español ante el siglo XXI*, Sociedad España nuevo milenio, Madrid, 2002.

ÖSTERREISCHE KULTURDOKUMENTATION, *Cultural Policy and Cultural Administration in Europe,* Kulturpolitische, Viena, 1998.

SIRERA, R., *El verí del teatre*, Edicions 62, Barcelona, 1997.

SORIANO GARCÍA, J i altres, *Ley reguladora de las bases del régimen local*, Tecnos, Madrid, 1999.

STAKE, R., *Investigación con estudio de casos*, Morata, Madrid, 1998.

PÀGINES D'INTERNET

ww. futurelx.com

www. diputacion-alicante.es

www.cult.gva.es

www.mcu.es

www.unesco.es «Plan de acción sobre políticas culturales para el desarrollo», 1998.